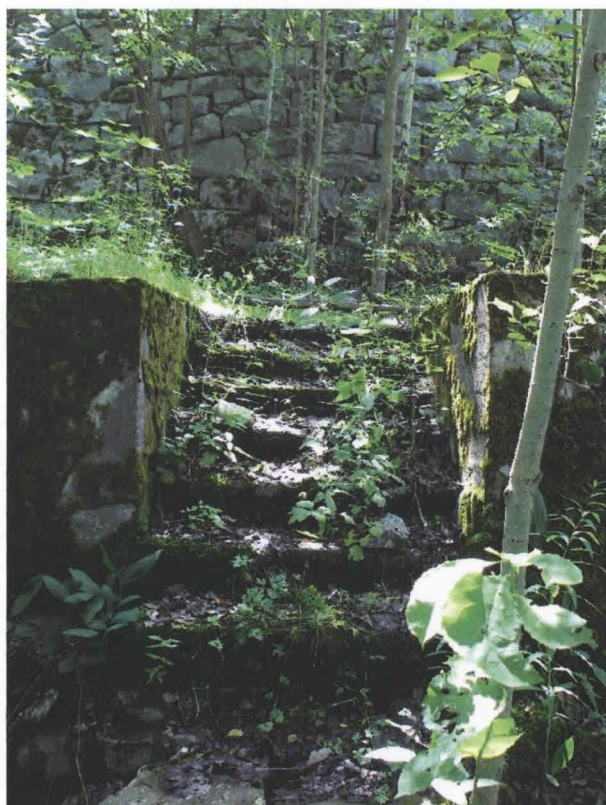

Tampere

Santalahden arkeologinen inventointi 2009

Kalle Luoto

Kulttuuriympäristöyksikkö

Pirkanmaan maakuntamuseo 2009

Kannen kuva: Portaat Santalahden rautatieseisakkeen pohjoispuolella. 21.7.2009, Kalle Luoto.

Kunta Tampere

Vanha kunta

Hankkeen tyyppi Muinaisjäännösinventointi

Vastuutaho/vastuuhenkilö Pirkanmaan maakuntamuseo/Ulla Lähdesmäki

Työpanos 4 + 5 + 11 pv, yht. 20 pv.

Hankkeen alkupvm 7.7.2009

Hankkeen loppupvm 5.11.2009

Hankkeen lyhyt kuvaus

Pirkanmaan maakuntamuseo teki arkeologisen inventoinnin Tampereen Santalahden asemakaava-alueella kesällä 2009. Inventoinnin yhteydessä tarkastettiin myös varsinaisen inventointialueen ulkopuolella Pispalassa sijaitseva I maailmansodan aikainen linnoituslaite. Linnoituslaite on ainoa tämän inventoinnin tuloksena muinaisjäännöskohteena pidettävä rakenne. Inventoinnissa saatiin talteen yksi esihistoriallinen kvartsi-iskos, jonka löytöpaikan yhteydestä ei kuitenkaan tehty havaintoa kiinteästä muinaisjäännöksestä. Muut inventoidut kohteet (6 kpl) ovat historiallisen ajan rakenteita, joiden merkitys paikallisesta näkökulmasta saattaa olla merkittävä, mutta joita ei kuitenkaan voida pitää muinaismuistolain tarkoittamina muinaisjäännöksinä.

Tampereella 8.12.2009

FM Kalle Luoto

Sisältö

HANKKEEN LYHYT KUVAUS	2
SISÄLTÖ	3
KARTTALUETTELO.....	4
JOHDANTO	5
HANKEALUE.....	5
AIKAISEMMAT HANKKEET	6
MENETELMÄT	6
TULOKSET.....	7
YHTEENVETO	8
KOhteet	12
1. MÄKIKATU 24	12
2. SANTALAHTI.....	19
3. SANTALAHDEN SEISAKE.....	25
4. AHJOLAN ALIKULKUTUNNELI	30
5. PISPALAN KIRKON ALIKULKUTUNNELI	35
6. ERÄMIEHENKATU	40
6. ERÄMIEHENKATU	40
7. ONKINIEMI	45
8. RANTATIE 9	51
LÄHTEET	57
DIGIKUVAT	58
LUETTELO DIGITAALIKUVISTA.....	58
LUETTELO ARKEOLOGISISTA KOhteISTA	60

Liite: Löytöluettelo KM 38014

Karttaluettelo

Kartta 1. Tutkimusalue. MK 1: 20 000.	9
Kartta 2. Kartta inventointikohteista. MK 1:20 000.	10
Kartta 3. Vuoden 1767 kartassa näkyvät kohteet asemoituna nykykartalle.....	11
Kartta 4. [1] Mäkikatu 24. MK 1:20 000.	16
Kartta 5. [1] Mäkikatu 24. MK 1:1000.	17
Kartta 6. [2] Santalahti. MK 1:20 000.	22
Kartta 7. [2] Santalahti. MK 1:1000.	23
Kartta 8. [3] Santalahden seisake. MK 1:1000.....	29
Kartta 9. [4] Ahjolan alikulkutunneli. MK 1:2000.	33
Kartta 10. [5] Kirkon alikulkutunneli. MK 1:2000.	38
Kartta 11. [6] Erämiehenkatu. MK 1:2000.....	43
Kartta 12. [7] Onkiniemi. MK 1:1000.....	48
Kartta 13. [8] Rantatie 9. MK 1:2000.....	54

Kuva 1. Panoraamakuva Santalahden rautatieseisakkeen rakenteista radan pohjoispuolella.
21.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:1-4.

Johdanto

Pirkanmaan maakuntamuseo suoritti kesällä 2009 Tampereen Santalahden arkeologisen inventoinnin. Tutkimukset tehtiin Tampereen kaupungin tilauksesta asemakaava-alueella. Inventointiin kuului esihistoriallisten ja historiallisten kohteiden inventoinnin lisäksi joulukuussa 2008 paljastuneen kohteen tarkastus Pispalassa. Tutkimuksen kustannukset olivat 5236 euroa (+alv). Inventointityön esi-, kenttä- ja jälkityöt suoritti FM Kalle Luoto. Tutkimuksiin osallistui HuK Teemu Tiainen kahtena kenttätöypäivänä. Tutkimuksen valvojana toimi FM Ulla Lähdesmäki Pirkanmaan maakuntamuseosta. Inventoinnin jälkityöt ja raportti tehtiin syksyllä 2009.

Hankealue

Tutkimusalue sijaitsee noin 1,5 kilometriä Tampereen keskustan länsipuolella olevalla Näsijärven (pinnan korkeus 95,4 m mpy) ja Pyhäjärven (77,2 m mpy) välisellä kannaksella Pispalanharjun pohjoisrinteellä. Alue rajautuu pohjoisessa Näsijärveen, etelässä kaksiraiteiseen rautatiehen ja idässä Paasikiventien niin sanottuun Haarlan mutkaan.

Alue on hyvin epätasaista ja korkeuserot ovat suuria. Alueelle on tyypillistä pohjoiseen laskeva rinnemaasto. Etenkin radan pohjoispuolinen rinne on monin paikoin jyrkkä. Näsijärven ranta on tasaisempaa. Alun perin alueella sijaitsevat teollisuusrakennukset rakennettiin Näsijärven rantaan. Nykyisin nämä entiset teollisuuslaitokset sijaitsevat noin 100 metrin etäisyydellä rannasta, koska rantaa on siirretty tuomalla useita kymmeniä metrejä leveä täyttömaakerros. Täyttömaakerroksen päälle on rakennettu valtatie 12 eli Paasikiventie. Tietä edeltävää rantavyöhykettä on säilynyt ainoastaan kaava-alueen läheisyydessä Pölkkylänniemessä. Tosin tämäkin alue on ollut teollisuus- ja asuinkäytössä 1800- ja 1900-luvulla.

Pyynikinharjun jyrkällä pohjoisrinteellä sijaitseva Santalahti oli käytännössä katsoen rakentamatonta aluetta aina 1800-luvun loppupuolelle saakka. Alue on jäänyt asumattomaksi, koska kapean rantakaistaleen ilmasto, maaperä ja maasto soveltuivat huonosti viljelylle. Alueen historiallisesti merkittävin rakenne lienee ollut Pyhä- ja Näsijärven erottaneen kannaksen pohjoisrinteellä kulkenut itä-länsi-suuntainen maantie. Santalahden alue kuului vuoteen 1937 asti Pohjois-Pirkkalan pitäjän Hyhkyn kylään. Vuosisatojen ajan se oli osa Hyhkyn kylän Simolan kantatila (vrt. P. Bergiuksen kartta v. 1783 ja Simolan tonttikartta 1911).

Tampereen kaupungin kasvaessa 1800-luvun lopulla höyryvoimalla toimivaa teollisuutta voitiin rakentaa myös aiempaa kauemmaksi Tammerkoskesta. Vapaa tonttima, Näsijärven tarjoamat vesiyhteydet, Pohjanmaan valtatie ja Porin radan valmistuminen vuonna 1895 vaikuttivat voimakkaasti Santalahden alueen teollistumiseen. Samanaikaisesti tehtaiden rinnalle kohosi tehtailijoiden, toimihenkilöiden ja tehdastyöläisten asuntoja. 1900-luvun alkuun tultaessa alueen tärkeimmäksi teollisuuden alaksi olivat nousseet sahat. Sahat rakennettiin Näsijärven rantaan, jonne tukit oli helppo kuljettaa uittamalla. Santalahden teollisuusympäristö oli laajimmillaan toisen maailmansodan aikoihin.

Teollisuusalueen tärkein maakulkureitti oli rautatie. Porin radan rakentamisen yhteydessä paperitehtaan kohdalle rakennettiin pysäkki. Santalahden seisakkeen päärakennus rakennettiin vuonna 1914 ja sitä laajennettiin 1923. Rautatiepysäkki purettiin vuonna 1972. Radalta oli pistoraiteita alueen teollisuuslaitoksille. Maantieyhteydet alueelle kulkivat rautatien ylitse aina Rantatien valmistumiseen 1960-luvulla saakka. Nykyinen nelikaistainen Paasikiventie rakennettiin täyttömaalle 1980-luvulla.

Santalahden varhaisia kuljetusjärjestelmiä olivat harjun ylittäneet puurakenteiset tukkitiet. Vuosina 1863–64 Porin höyrystysrakennus rakensi harjun ylitse ensimmäisen konevoimalla toimineen tukkitien. Kapeimmalle kohdalle hajua rakennettiin kiskotie, jota pitkin tukit vedettiin ensin hevosilla ja vuodesta 1873 höyryvoimalla harjun laelle, mistä ne saivat vapaasti laskea rullatietä pitkin Pyhäjärveen. Punamullalla maalattu "punainen tukkitie" siirtyi myöhemmin W. Rosenlewin omistukseen. Reposaaressa höyrystyslaitos rakensi oman rullatiensä, "harmaan tukkitien", vuonna 1876. Uittorakenteisiin kuuluu myös vuonna 1930 harjun läpi rakennettu uittotunneli. Uitto siirtyi tunneliin ja harmaa tukkitie purettiin vuonna 1932 ja punainen tukkitie vuonna 1935.

Nykyisin inventointialue on vanhaa teollisuusaluetta, jota luonnehtivat vanhat teollisuus- ja asuinrakennukset pihapiireineen. Korttelialueen keskivaiheilla on uudehko asuintalokortteli.. Santalahden alueen valtakunnallisesti merkittävänä kulttuuriympäristönä on mainittu rautatiehen liittyvä Santalahden seisake. Osayleiskaavassa Santalahden seisakkeen korkea ns. "kivirivinteri" on merkitty merkinnällä sr-1.

Aikaisemmat hankkeet

Tarkastelun kohteena olleelta Santalahden alueelta ei tunnettu aiempia muinaisjäännöskohteita. Alueella ei aiemmin ole tehty arkeologisia tarkastuksia.

Menetelmät

Inventoinnissa alueelta etsittiin uusia muinaisjäännöksiä ja tarkastettiin edellisessä Pispalan inventoinnin yhteydessä saatu tieto mahdollisesta I maailmansodan aikaisesta linnoituslaitteesta. Tavoitteena oli paikantaa ja dokumentoida Santalahden kiinteät muinaisjäännökset mahdollisimman kattavasti.

Esihistoriallisia kohteita etsittiin topografisesti otollisilta alueilta. Käytännössä esihistoriallisten kohteiden kannalta otollista maastoa oli säilynyt ainoastaan kaava-alueen länsipuolella Santalahden venesataman länsi- ja lounaispuolella, jossa historiallisen ajan maankäyttö ei ole totaalisesti muokannut maan pintakerroksia tai rantaviivaa.

Historiallisten kohteiden paikantaminen perustui kirjallisiin lähteisiin ja vanhoihin karttoihin. Inventoinnin esityövaiheessa tutustuttiin Maanmittauslaitoksen vanhaan karttamateriaaliin Kansallisarkistossa Helsingissä. Arkistosta löytyi Daniel Hallin 1700-luvulla piirtämä kartta, jonka avulla voitiin hahmotella alueen kulkureittejä. Myöhemmistä kartoista, kuten Ahoniuksen kartasta (1929–1931) hahmoteltiin maisemasta jo kadonneiden elementtien, kuten tukkitien, sijaintia.

Karttojen lisäksi käytettiin kaupungin vanhaa ilmakeu-aineistoa, jonka vanhimmat kuvat olivat vuodelta 1946.

Inventoinnin suunnittelussa käytettiin apuna Vadim Adelin (2008) laatimaa arkeologista inventointiraporttia Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan alueesta. Tämä oli erityisen tarpeellista, koska monet historiallisen ajan rakenteet ovat kulkeneet harjun poikki etelä-pohjoinen-suunnassa. Tämänkaltaisia rakenteita ovat mm. tukkitiet ja Pispalan pulteriaita.

Inventoinnin esityövaiheessa tarkasteltiin vanhoja karttoja ja ilmakeuvia. Kartta-analyysissä vanhoja karttoja vertailtiin nykykarttoihin. Analyysin yhteydessä mittakaava- ja suuntakorjauksia sekä virheitä ja maiseman muutoksia pyrittiin myös huomioimaan. Analyysin apuna käytettiin kuvankäsittelyohjelmaa (Adobe Photoshop) ja paikkatieto-ohjelmaa (MapInfo). Inventoinnin yhteydessä tarkastettiin ennakkotietojen ja maaston topografian kannalta potentiaalisiksi arvioituja kohteita. Lisäksi inventointialueen ulkopuolelta dokumentoitiin muinaisjäännöskohteena I maailmansodan aikainen linnoituslaite.

Inventoinnin kenttätömenetelmiin kuuluivat koekuopitus, pintapoiminta ja muinaisjäännösten näkyvien rakenteiden visuaalinen havainnointi. Koekuoppia kaivettiin ainoastaan Pölkylänniemeen ja Paasikiventien eteläpuolelle Pispalan uittotunnelin itäpuolella. Valtaosa Pölkylänniemen ja Uittotunnelin välisestä alueesta on kuitenkin niin jyrkkää rinnettä, että varsinaiseen asumiseen se tuskin on koskaan soveltunut. Muutamia lapionpistoja tehtiin Paasikiventie 31 - 35 alueelle, jossa on saattanut olla säilynyt pieniä osia Näsijärven 1900-lukua edeltävästä rantavyöhykkeestä. Koekuopat kaivettiin lapiota tai lastaa käyttämällä puhtaaseen pohjamaahan, useimmiten ainakin noin 30 - 40 cm syvyyteen. Dokumentointivälineinä käytettiin valokuvausta, sanallisia kuvauksia ja karttamerkintöjä. Etäisyysmittauksia tehtiin 50 metrin kelamitalalla ja sijainnin määrittämiseksi käytettiin GPS-laitetta.

Tutkimusalueesta laadittiin yleiskartta ja tarpeen vaatiessa kohteista laadittiin tarkempia kohdekarttoja. Jälkitöissä maastossa saadut mittaustulokset siirrettiin MapInfo ohjelmaan käyttäen KKK 3 koordinaatistoa. Kenttätutkimusten kartat piirrettiin puhtaaksi Tampereen kaupungin koordinaatistoon, koska tutkimuksen pohjakarttana käytettiin Tampereen kaupungin kantakarttaa. Raportissa sijaintitiedot on ilmoitettu yhtenäis- (i/p (KKK 3)) ja peruskoordinaatteina (x/y (KKK 2)).

Raportti laadittiin Pirkanmaan maakuntamuseon ympäristöSiiri tietokantaan. Inventoinnin yhteydessä saatiin talteen yksi kvartsi-iskos (KM 38014). Inventointikuvia (KYY 18) ja alkuperäistä inventointiraporttia säilytetään Pirkanmaan maakuntamuseossa.

Tulokset

Kartta-analyysin perusteella näyttää siltä, että vanhin tielinja Pispalanharjun ylitse kulki harjun laen pohjoispuolella. Vanhimmissa kartoissa tielinja kulkee nykyisen Pispalantorin kohdalta Pispalan kirkolle, josta tielinja siirtyy itään päin kuljettaessa Porin radan alueelle. Haulitornin jälkeen tielinja noudattelee Ratakadun linjausta Tikkutehtaankadun kohdalle, josta tielinja näyttää kääntyvän kohti koillista. Tielinjaan on merkitty kilometripylväs tai muu rakenne nykyisen Ratakatu 35:n kohdalla.

Maastossa kohde tarkastettiin, mutta paikalla ei voitu havaita rakennetta, joka olisi voinut liittyä karttamerkintään.

Vanhimpiin karttoihin on myös merkittynä teitä tai ehkä oikeammin polkuja, jotka kulkevat Näsijärven rannasta uittotunnelin suuaukon itäpuolelta Pispalantorin suuntaan nykyisten Koukkarinkujan ja Koukkarinkadun itäpään välisellä alueella. Reittiä on ilmeisesti käytetty myös kirkkomatkoilla, joiden yhteydessä poluille lienee annettu nimi "ruumiinpuntari" (Suursara 1942: 59). Matkoilla käytetyt veneet ja mahdollisesti myös kirkkomaahan Pirkkalaan kuljetetut ruumiit kannettiin tällä kohtaa harjun kapeimman kohdan yli.

Maastotöiden yhteydessä havaittiin, että alueelle tyypillinen teollisuus- ja siihen liittyvän infrastruktuurin, kuten junanradan ja teiden, rakentaminen oli muokannut voimakkaasti maastoa Pispalanharjun pohjoispuolisilla rinnealueilla. Alueella oli useita alueen historiasta kertovia rakenteita, joita ei kuitenkaan nuoren ikänsä puolesta voida pitää muinaisjäännekohteina. Näiden rakenteiden säilyttämistä on kuitenkin syytä harkita muiden keinojen avulla. Merkittävimpiä rakenteita kuvattiin ja dokumentoitiin kenttätöiden yhteydessä.

Yhteenveto

Santalahdessa kohtaa kaksi ikiaikaista valtakunnallisesti tärkeää liikennereittiä, itä-länsi suuntainen harjureitti ja pohjois-etelä -suuntainen vesireitti. Oletettavasti harjun pohjoisrinne ei ole houkuttellut pysyviä asukkaita esihistoriallisella ajalla, koska lähistöllä on ollut asutukselle edullisempiakin alueita. Pysyvä asutus alueelle lienee syntynyt vasta 1800-luvun loppupuolella Tampereen kaupungin kasvun, Santalahden teollistumisen ja Porin radan rakentamisen yhteydessä. Kapea liikenteen solmukohta houkutteli venäläiset linnoittamaan Pispalaa 1910-luvulla. Santalahden aseman kohdalla on kirjallisten lähteiden perusteella ollut vahvoja linnoituslaitteita. Ilmeisesti rakenteet olivat jääneet myöhemmän asuin- ja teollisuusrakentamisen alle. Nykymaisemassa on kuitenkin jäljellä rakenteita, jotka osaltaan kertovat alueen menneisyydestä ja identiteetistä. Ohikulkijalle ovat tutuimpia kaupunginosan nykyilmeen luovat hylätyt tehdasrakennukset. Näyttävän, nyttemmin kasvillisuuden peittämän, rakenteen muodostaa myös Santalahden asemaan kuuluva ns. "kivirivinteri".

Kartta 1. Tutkimusalue. MK 1: 20 000.

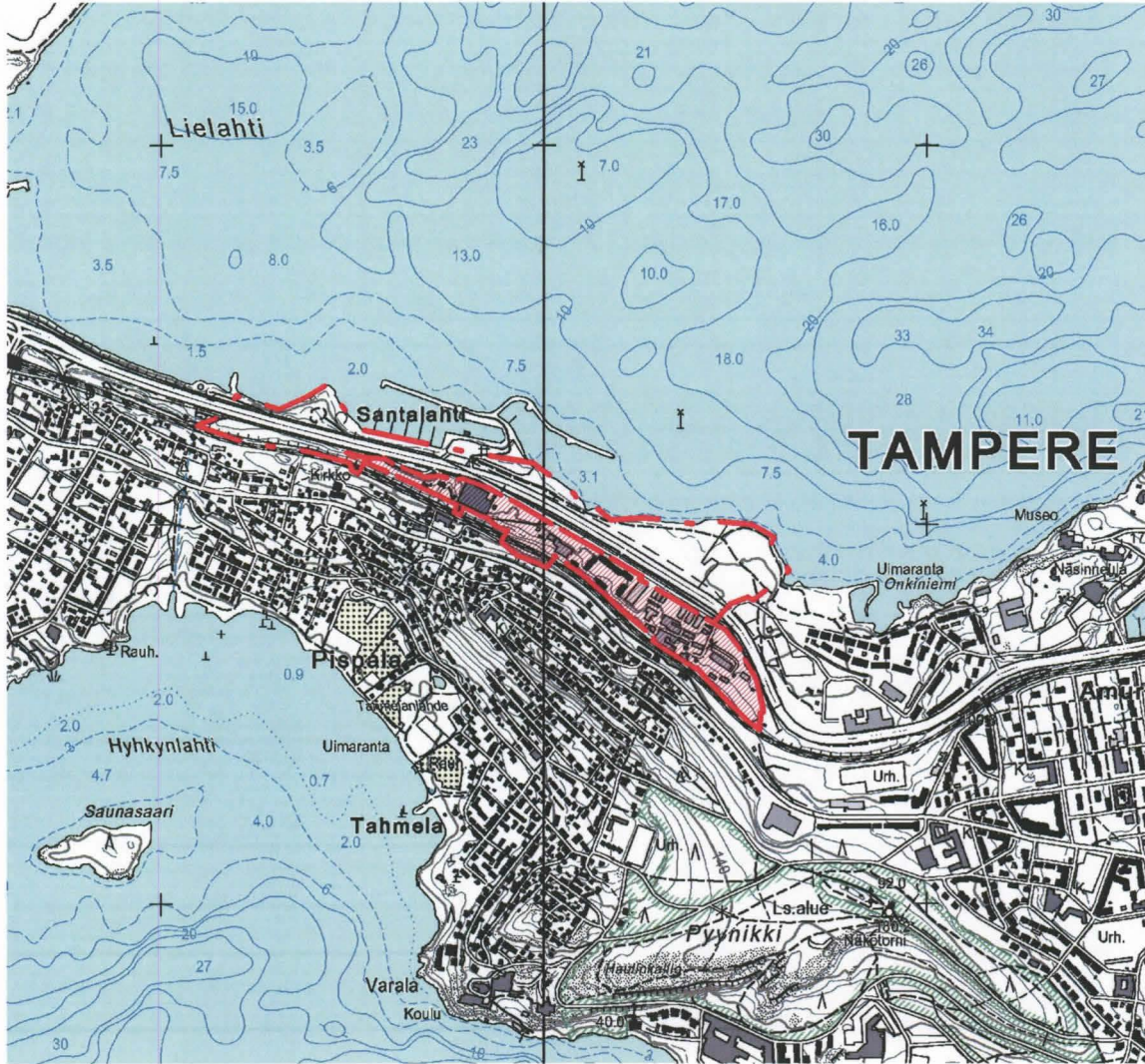
Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

Yleiskartta inventointialueesta

Mittakaava 1:20 000

Piirtänyt Kalle Luoto

Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

Selite

Inventointialue

Kaava-alue

Kartta 2. Kartta inventointikohteista. MK 1:20 000.

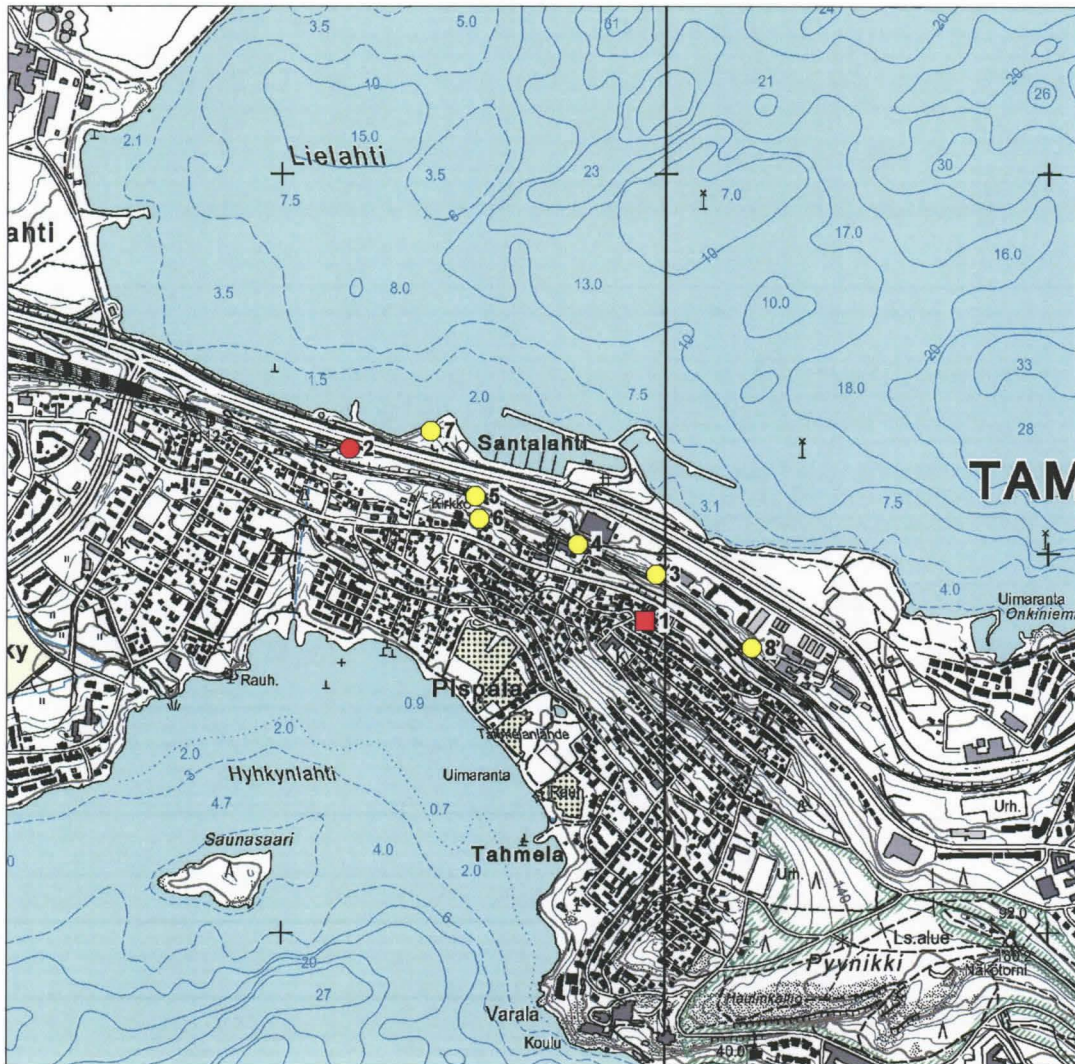
Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

Yleiskartta inventointikohteista

Mittakaava 1:20 000

Piirtänyt Kalle Luoto

Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

Selite

- Muinaisjäännöskohde
- Irtolöytökohde
- Muu kohde

Kohteet

1. Mäkikatu 24 (muinaisjäännös)
2. Santalahti (irtolöytö)
3. Santalahden seisake
4. Ahjolan alikulkutunneli (harmaa tukkitie)
5. Kirkon alikulkutunneli (punainen tukkitie)
6. Erämiehenkatu
7. Onkiniemi
8. Rantatie 9

Kartta 3. Vuoden 1767 kartassa näkyvät kohteet asemoituna nykykartalle.

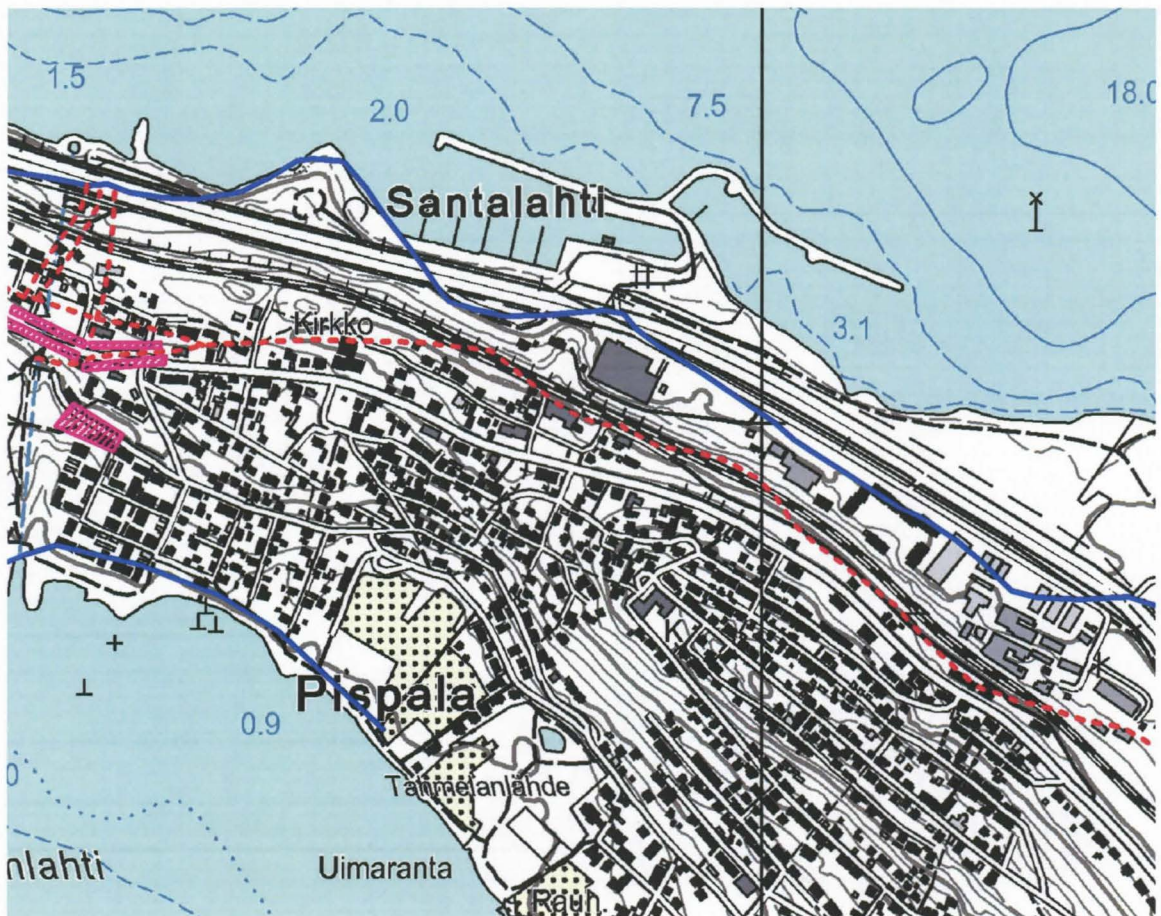
Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

Vuoden 1767 kartan kohteet asemoituna nykykartalle

Mittakaava 1:10 000

Piirtänyt Kalle Luoto

Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

Selite

- Rantaviiva 1767
- Tie
- Rakennuksia

Kohteet

1. Mäkikatu 24

Kuva 2. Mäkikatu 24:n betonista kattorakennetta. 7.7.2009, Kalle Luoto. KY 18: 12.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Pispala
Kaupunginosa	Ylä-Pispala
Kohdenimi	Mäkikatu 24
Muinaisjäänöstunnus	
Inventointinumero	1
MJ-tyyppi	puolustusvarustukset
MJ-tyyppin tarkenne	konekivääriasemat
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09

Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 820
X2-koordinaatti	6821 823
Y1-koordinaatti	2484 944
Y2-koordinaatti	2484 949
Z1-koordinaatti	0139
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6826 185
P2-koordinaatti	6826 192
I1-koordinaatti	3325 242
I2-koordinaatti	3325 247
Koordinaattiselite	Rakenteen oletettu sijainti inventointihavaintojen perusteella.

MI-tiivistelmä

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-600-2-17

Kiinteistönimi Järvinen

Tutkimukset

Kohteen ilmoitti Pirkanmaan maakuntamuseolle Pekka Vuorinen Ylä- ja Ala-Pispalan inventointitöiden jälkitöiden yhteydessä 19.12.2008. Kohde tarkastettiin Santalahden arkeologisen inventoinnin yhteydessä heinäkuun 7. päivä vuonna 2009. Kohteen tarkastivat Kalle Luoto ja Teemu Tiainen.

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Ylä-Pispalan kaupunginosassa, Pispalan koulusta n. 100 m NE, Pispalanharjun NE-rinteellä tontilla sijaitsevan rakennuksen itäpuolella. Tontilla rinne viettää kohti koillista ja Näsijärveä. Piha-alue on hoidettua puutarhaa ja havaittua rakennetta peittävät kukkapenkki ja vuorenkilvet. Oletetun rakenteen itäpuolelle on istutettu kuusi.

Kohteen kuvaus

Pekka Järvisen (synt. 1934, asunut ko. talossa) kertoman mukaan talon Mäkikatu 24 pihassa, sen keskellä, on sijainnut betoninen rakenne, laattamainen, n. 4 x 4 m laaja. Hänen mielestään kyseessä on samanlainen 1. maailmansodan aikaisen konekivääriaseman betonikatto, kuin muissa Pispalan kohteissa (Pispan koulu ja Mäkikatu 43). Rakenteen katto on myös samalla tavalla taittunut loivaksi luiskaksi rinteeseen pohjoispuolella. Rakenne on alun perin kohonnut n. 50-60 cm pohjasoran yläpuolelle. Paikalle on myöhemmin tehty kasvimaata ja betonirakenteen päälle tuotu n. 30 cm multakerros.

Inventoinnin yhteydessä tarkastettu rakenne sijaitsee Mäkikatu 24:n hoidetulla pihamaalla tontin eteläosassa päärakennuksen ja tontin kaakkoisnurkassa sijaitsevan vajan välissä. Betonirakenteesta on näkyvissä rakenteen itäosan katon reunaa puutarhapölyn länsilaidassa noin 2,5 metrin matkalla. Rakenne saattaa olla tätä laajempi. Betonikatto on viistetty kohti pohjoista. Rakenteessa käytetyn sementin seassa on isoja kiviä. Kasvimaan rakentamisen yhteydessä rakenteen eteläseinustaan on tuotu kiviä.

Linnoituslaitteen oletettu puolustussuunta on kohti pohjoista, koska rakenteen reunassa havaittu liuska laskee kohti pohjoista. Varsinaista ampuma-aukkoa tai kulkuaukkoa rakenteen sisään ei havaittu.

Havaintomahdollisuudet

Betonirakenteen itäsivu erottui puutarhaistutusten keskeltä. Muu rakenne oli kukkapenkkin ja muiden puutarhaistutusten peitossa.

Kohteen laajuus

Betonirakenteesta erottuu maanpinnalle katon itäreunaa noin 2,6 metrin matkalla. Sen perusteella havaitun rakenteen pohjois-etelä -pituus olisi noin 3 metriä. Oletettavasti leveyttä rakenteella on ainakin 3 metriä.

Ehdotus suoja-alueeksi

Suoja-alueeksi ehdotetaan maanpinnalle erottuvan rakenteen ympäristöä 5 metrin etäisyydelle sekä Mäkikatu 24:n asuinrakennuksen ja tontin itärajan välistä aluetta.

Suojelutoimenpiteet kentällä

Kohteesta ja sen merkityksestä keskusteltiin maanomistajan kanssa.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Uusi asemakaava on vireillä.

Alueelle ei suunnitella rakentamista.

Lähistön kohteet

Adel 2008: Tampere, Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan inventointi 2008: Kohteet 7-10, 1. ms. aikaisia puolustusvarustuksia.

Koekuopat

Kaksi koekuoppaa

Koekuoppa 1: Koekuoppa kaivettiin oletetun rakenteen eteläpuolelle. Ei havaintoa rakenteesta

Koekuoppa 2: Koekuoppa kaivettiin oletetun rakenteen päälle vuorenkilpikasvuston eteläpuolelle.

Noin 40 cm paksun savensekaisen multakerroksen alta paljastui betonilaatta, joka tulkittiin rakenteen katoksi.

Muut havainnot

Kohteen itäpuolella on pihan rinnettä terassoitu. Terassi saattaa liittyä linnoituslaitteeseen, mutta se saattaa olla rakennettu myös jotain muuta tarkoitusta varten.

Lisätietoja

Kohteen ilmoittaja (Pekka Järvinen, puh. 050-4910589) oli mukana kohdetta tarkastettaessa.

Kartat

Kartta 4. [1] Mäkikatu 24. MK 1:20 000.

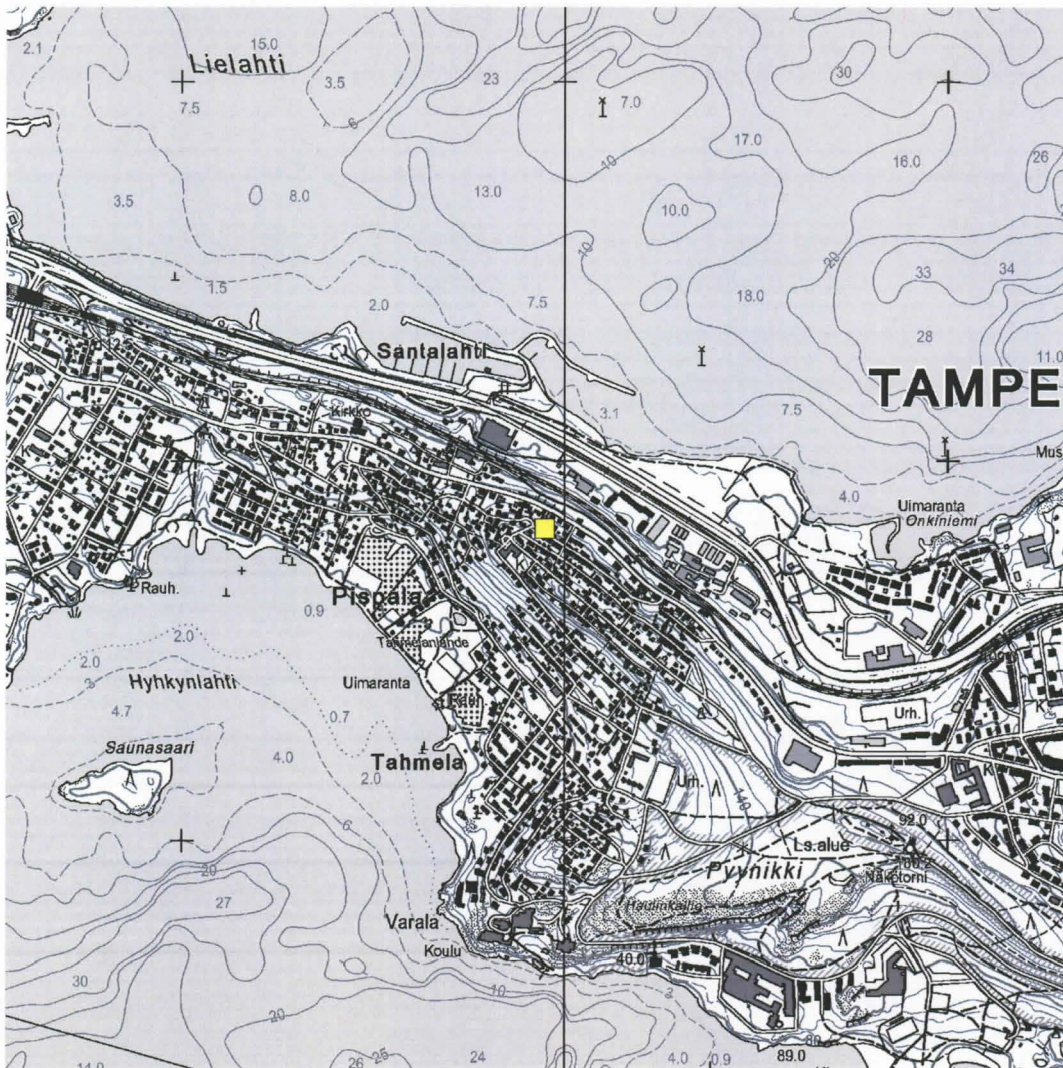
Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

1. Mäkikatu 24

Mittakaava 1:20 000

Piirtänyt Kalle Luoto

Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

Selite

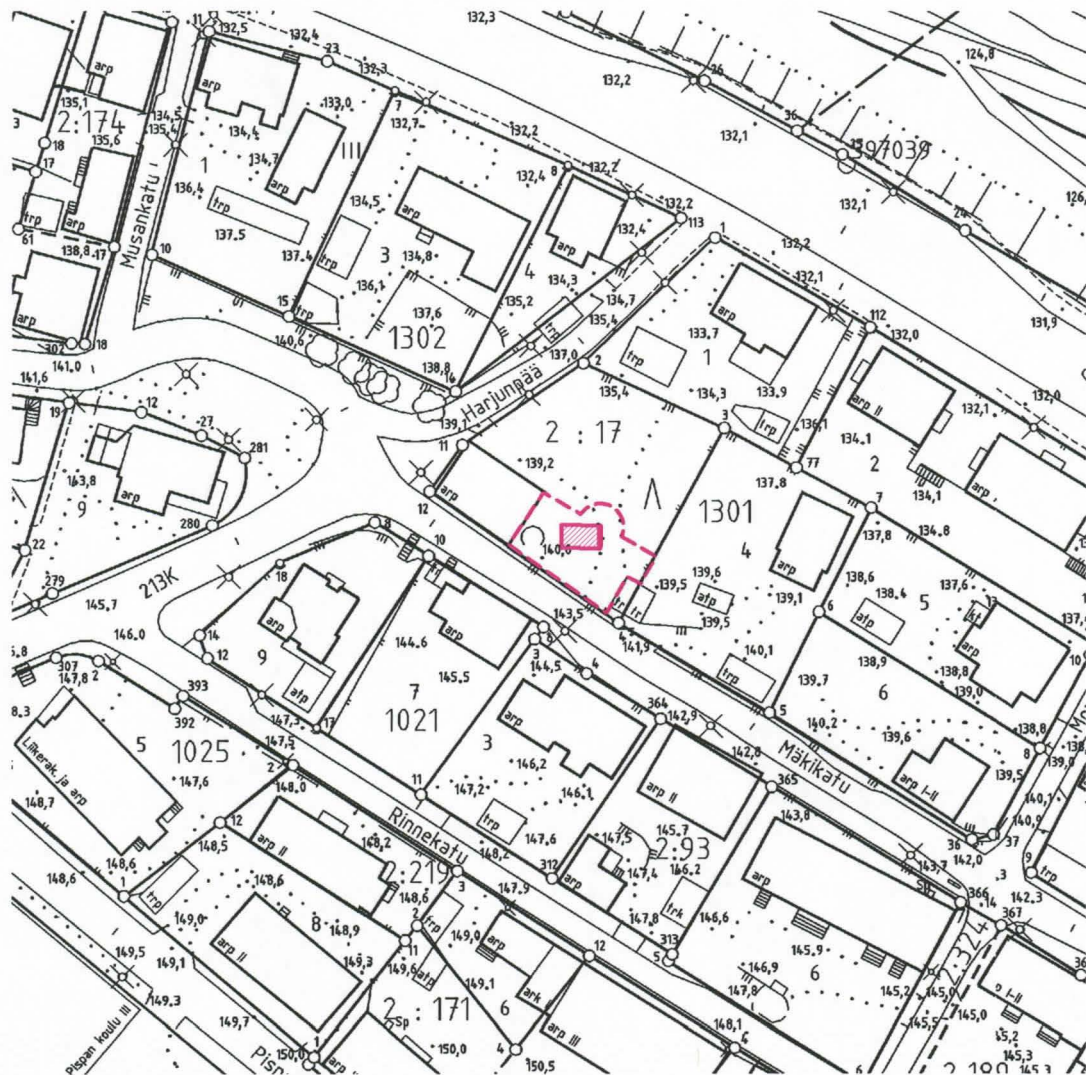
■ Muinaisjännöksen sijainti

Kartta 5. [1] Mäkikatu 24. MK 1:1000.

Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

1. Mäkikatu 24

Mittakaava 1:1000
Piirtänyt Kalle Luoto
Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

- Selite
- Suoja-alue
 - Oletettu muinaisjäännöksen sijaintipaikka

Kuva 3. Mäkikatu 24:n betonista kattorakennetta. 7.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:12.

2. Santalahti

Kuva 4. Kvartsi-iskoksen löytöpaikka sijaitsee mäntymetsän laidassa harjurinteen juurella. Kuvattu kaakosta. 23.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:7.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	Santalahti
Kohdenimi	Santalahti
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	2
MJ-tyyppi	löytöpaikat
MJ-tyypin tarkenne	irtolöytöpaikat
Ajoitus	kivikautinen?
Selkeä ajoitus	
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09

Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6822 272
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 175
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0100
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6826 676
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3324 495
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	Löytöpaikan koordinaatit
MI-tiivistelmä	

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-221-9906-0

Kiinteistönimi Santalahden liikennealueet

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Sijainti ja maasto

Löytöpaikka sijaitsee mäntymetsää kasvavassa harjun rinteessä Paasikiventiestä noin 20 metriä etelään. Löytöpaikalla maasto viettää kohti pohjoista. Löytöpaikan pohjoispuolella on kaivettu oja. Ennen Paasikiventien rakentamista rantalinja on sijainnut nykyistä lähempänä rantaa.

Kohteen kuvaus

Löytöpaikalla on historiallisten karttojen perusteella sijainnut runsaasti polkuja. Esinelöytö tehtiin hiekkaharjun rinteeseen kaivetusta koekuopasta. Koekuopan kohdalla maasto viettää kohti pohjoista ja Näsijärveä. Koekuopassa ei havaittu selkeää kulttuurikerrosta. Kyseessä saattaa olla kivikautisesta asutuksesta tai toiminnasta kertova löytö. Löytöpaikalla Näsi- ja Pyhäjärven välinen kannas on kapeimmillaan.

Havaintomahdollisuudet

Kohtalaiset. Koekuopan lähistön maastoa oli muokattu, mutta varsinaisesti koekupan kerrostumat vaikuttivat koskemattomilta.

Luokitusehdotus

Irtolöytökohde

Lähistön kohteet

Pispan kivikautinen asuinpaikka noin 250 metriä etelälounaaseen.

Koekuopat

Paikalle kaivettiin kolme muuta koekuoppaa, joista ei tehty löytöjä.

Lisätietoja

1700-luvun kartoissa on paikalle merkitty rantaan johtavia polkuja. Kansanperinteessä kohta tunnetaan nimellä "ruumiinpuntari" (ks. tarkemmin Suursara, Kaarlo 1942). Oletettavasti paikalla on sijainnut talvitien rantautumiskohta tai venesatama.

Löydöt

Kvartsi-iskos (KM 38014:1)

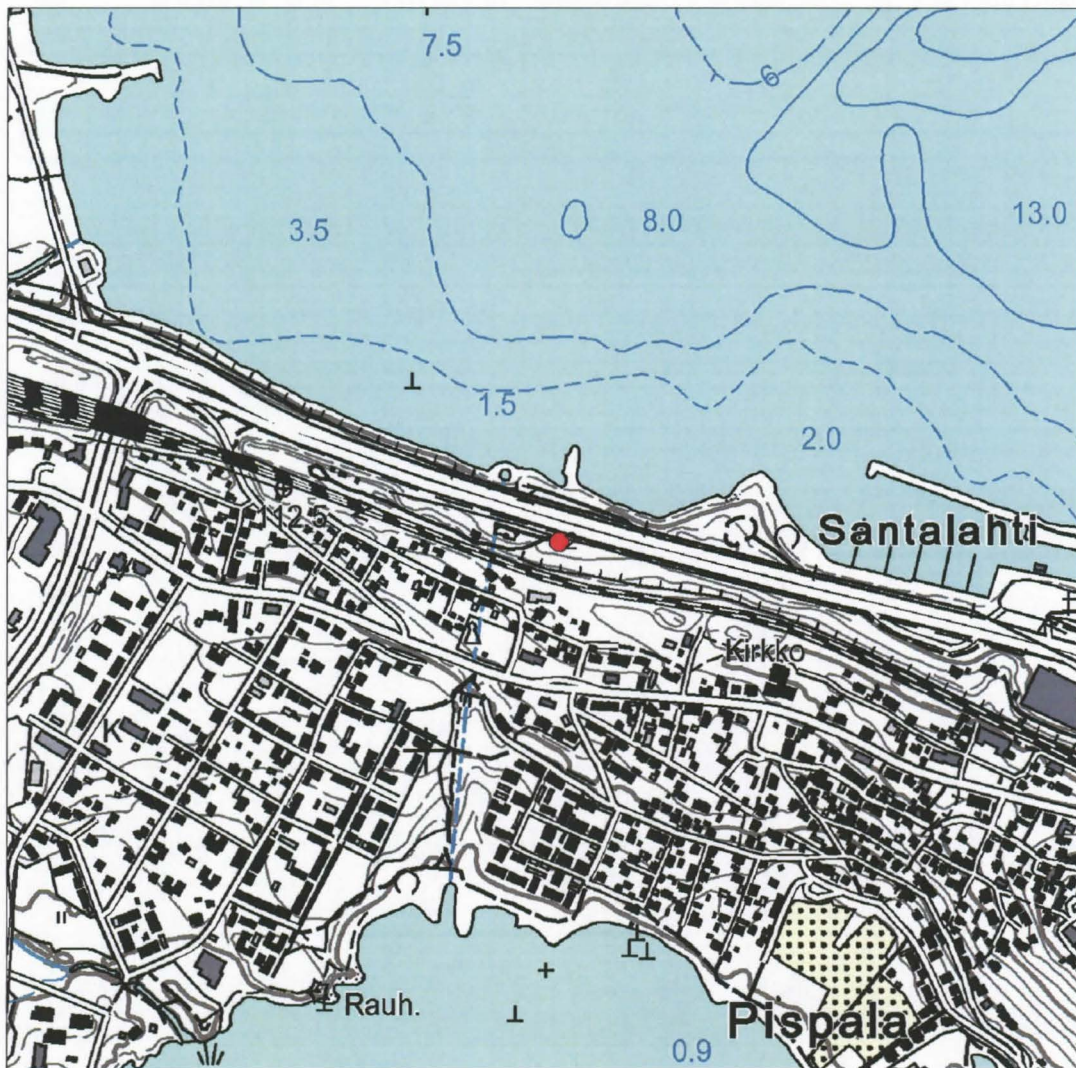
päänumero	alanumero	nimi	kuvaus	kpl	paino
KM 38014	1	Santalahti	Koekuopasta löytynyt kvartsi-iskos.	1	3,5 g

Kartat

Kartta 6. [2] Santalahti. MK 1:20 000.

Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009
2. Santalahti. irtolöytö KM 38014

Mittakaava 1:20 000
Piirtänyt Kalle Luoto
Pohjakartta (c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

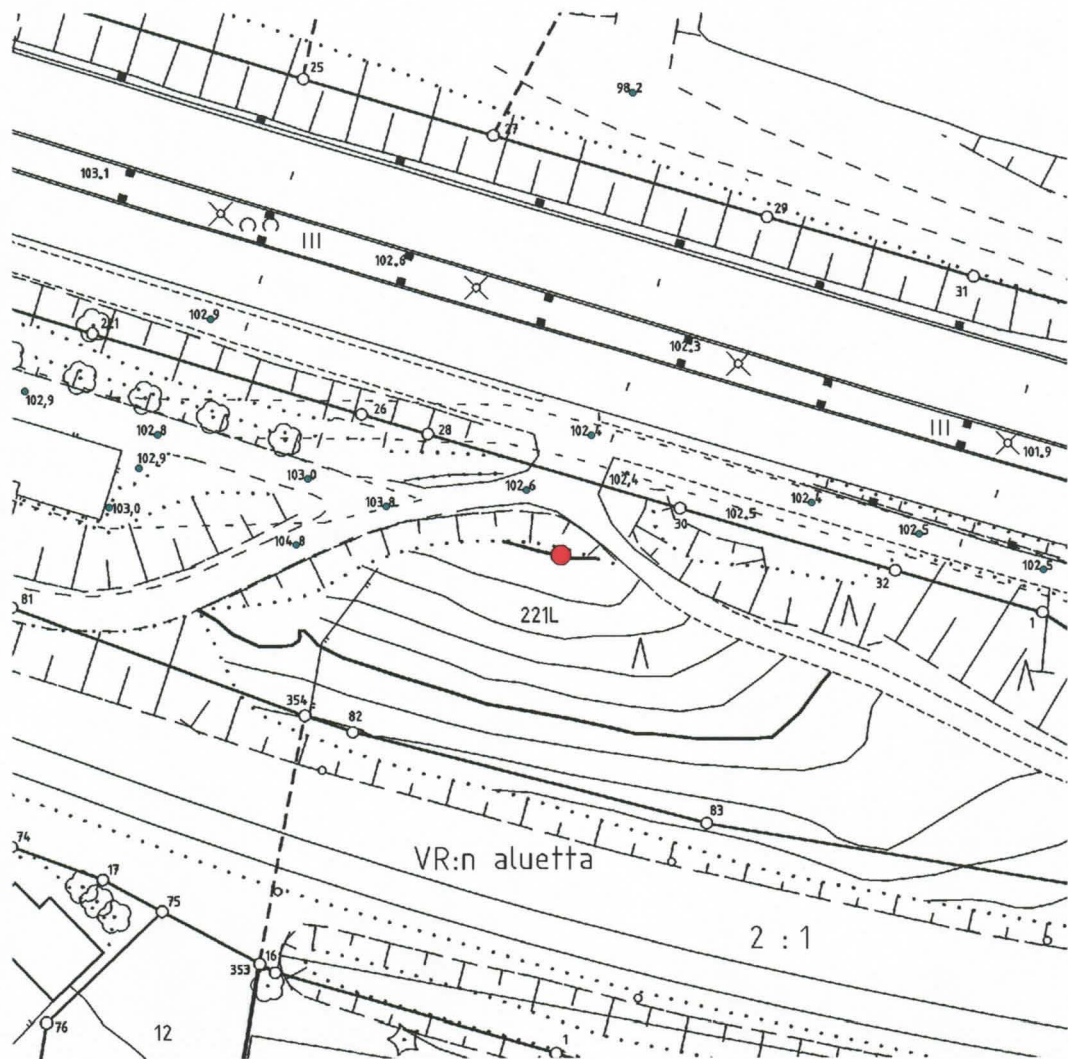

Selite

● Irtolöytöpaikka

Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009
2. Santalahti, irtolöytö KM 38014

Mittakaava 1:1000
Piirtänyt Kalle Luoto
Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

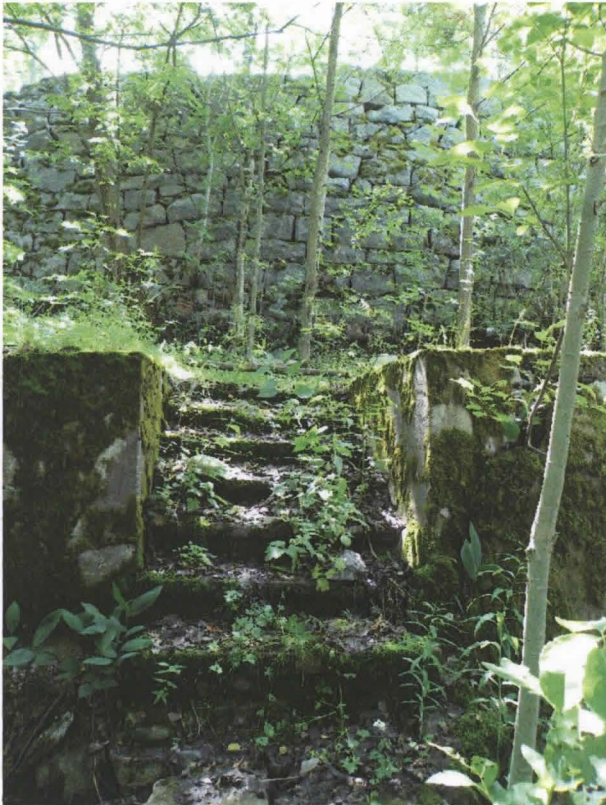

Selite
● Irtolöytöpaikka

Kuva 5. Kvartsi-iskoksen löytöpaikka sijaitsee mäntymetsän laidassa harjurinteen juurella. Kuvattu kaakosta. 23.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:7.

3. Santalahden seisake

Kuva 6. Santalahden aseman rakenteita. Kuvattu pohjoisesta. 22.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:5.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	Santalahti
Kohdenimi	Santalahden seisake
Muinaisjäännettönumero	
Inventointinumero	3
MJ-tyyppi	kulkuväylät
MJ-tyyppin tarkenne	kivilatomukset
Ajoitus	uusi aika

Selkeä ajoitus	1914-1972
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6821 929
X2-koordinaatti	6821 976
Y1-koordinaatti	2484 931
Y2-koordinaatti	2484 987
Z1-koordinaatti	0107
Z2-koordinaatti	0117
P1-koordinaatti	6826 299
P2-koordinaatti	6826 343
I1-koordinaatti	3325 234
I2-koordinaatti	3325 292
Koordinaattiselite	Asemarakennusten rakenteiden sijainti.
MI-tiivistelmä	Santalahden seisakkeen (1914-1972) rakenteiden sijainti. Paikalla on asemarakennuksen jäännöksiä ja näyttävä kivivalli.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-221-1225-8

Kiinteistönimi

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Kiinteistötunnus 837-221-1225-9

Kiinteistönimi

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Kiinteistötunnus 837-601-2-1

Kiinteistönimi Valtion rautatiet

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Kalle Luoto 2009

Sijainti ja maasto

Santalahden asema sijaitsee Pispalanharjun pohjoisrinteellä Breitensteininpolun eteläpäässä. Alue on kasvanut umpeen aseman vuonna 1972 tapahtuneen purkamisen jälkeen.

Kohteen kuvaus

Kohteeseen kuuluu radan varressa sijaitsevat entisen asemarakennuksen kivijalat, pengerrettyjä kulkuväyliä, sementtiportaat ja näyttävä kivivalli. Nykyisin kivivallin päälle on rakennettu aita. Kivivallilla on korkeutta noin 6 metriä.

Santalahden seisake oli tärkeä alueen liikennöinnin ja tavarankuljetusten kannalta. Pysäkillä ja siihen kuuluneella ratapihalla oli neljä raidetta. Seisakkeen rakennus on vuodelta 1914. Rakennusta laajennettiin vuonna 1923. Pysäkkiä vastapäätä sijaitsi rataavartijan punainen mökki. Seisakkeelta hoidettiin tehtaiden pistoraiteiden vaihteet (Tiusanen 2000: 8).

Havaintomahdollisuudet

Paikalla kasvoi rehevä lehtipuuvaltainen kasvusto.

Luokitusehdotus

Ei muinaisjäännös.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Kohteen kivivalli on näyttävä Santalahden maisemaan kuuluva jäännös. Rakenteen suojelemista olisi syytä harkita. Kohteen ympäristöstä voitaisiin raivata puustoa.

Kuva 7. Santalahden aseman rakenteita. Kuvattu pohjoisesta. 22.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:5.

Kartta 8. [3] Santalahden seisake. MK 1:1000.

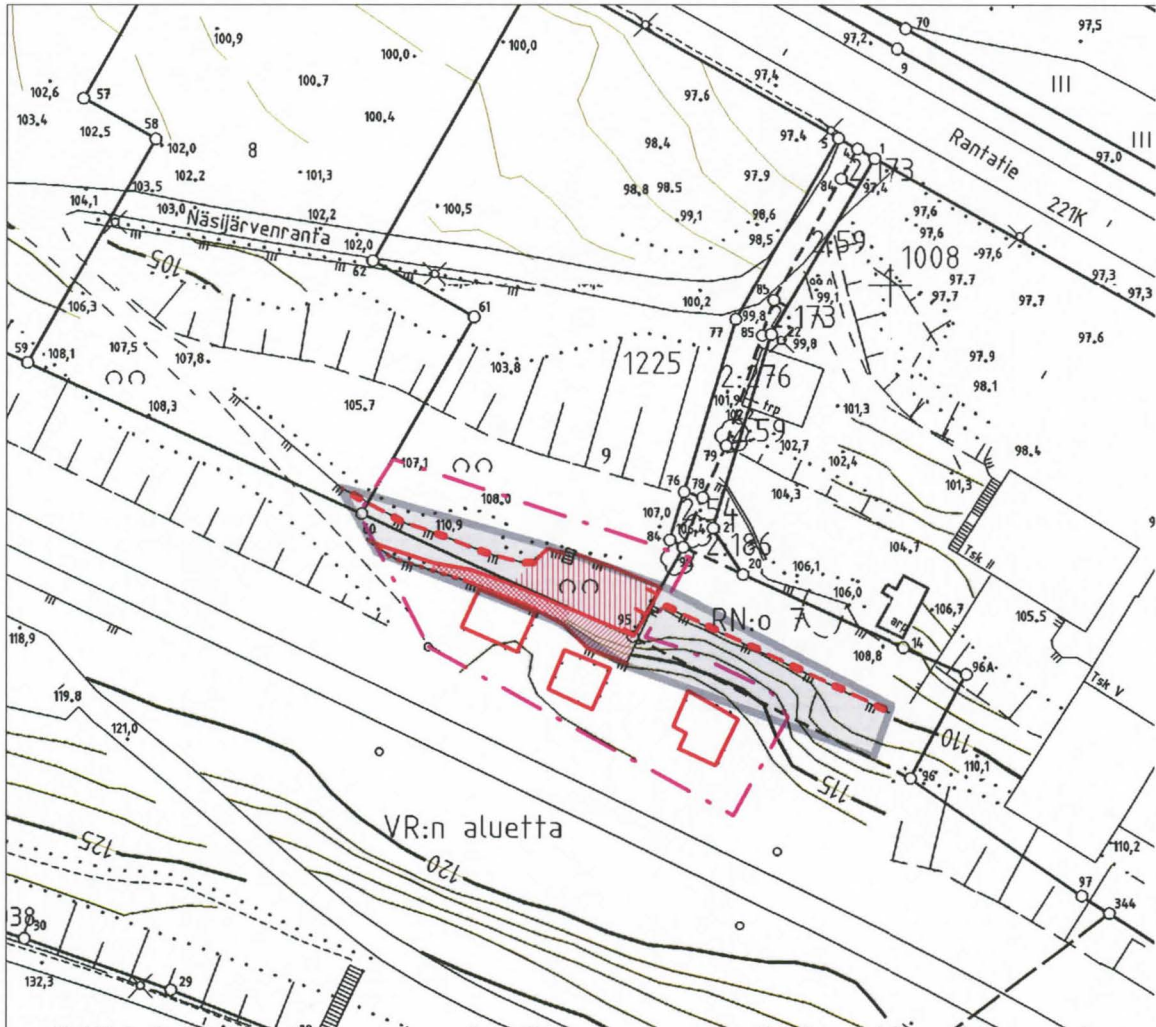
Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

3. Santalahden seisake

Mittakaava 1:1000

Piirtänyt Kalle Luoto

Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

Selite

Jäännösalueen raja

Kivivalli, alle 1 m kork.

Rakenteen reuna

Rak. reuna epäselvä

Kivallirakenteen alue

Rakenne

Tasanne

Jyrkkä kivivalli

Kivivalli

4. Ahjolan alikulkutunneli

Kuva 8. Ahjolan alikulkutunneli nykyasussaan. 22.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:22.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	Santalahti
Kohdenimi	Ahjolan alikulkutunneli (harmaa tukkitie)
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	4
MJ-tyyppi	kulkuväylät
MJ-tyypin tarkenne	
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1875 (-1932)
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE

X1-koordinaatti 6822 023

X2-koordinaatti 2484 770

Y1-koordinaatti

Y2-koordinaatti

Z1-koordinaatti

Z2-koordinaatti

P1-koordinaatti 6826 400

P2-koordinaatti 3325 078

I1-koordinaatti

I2-koordinaatti

Koordinaattiselite Alikulikutunnelin sijainti

MI-tiivistelmä Alikulikutunneli on toinen Pispalanharjun ylittäneistä tukkiteistä. Alikulikutunnelin kohdalla on sijainnut ns. Harmaa tukkitie. Tukkitie valmistui 1875 ja se purettiin 1932. Tunnelissa on eri-ikäisiä rakenteita.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-601-2-1

Kiinteistönimi Valtion rautatiet

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Luoto, Kalle 2009.

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Pispalan ja Santalahden rajalla Rautatien alla Haulitornin ja Haulikadun luoteispuolella.

Kohteen kuvaus

Tukkiteitä pitkin kuljetettiin 1860–1920-luvuilla tukkeja Näsijärvestä Pispalan kannaksen yli Pyhäjärveen. Reposaaari-yhtiön rakentama höyrykäyttöinen ns. ”harmaa” tukkitie valmistui v. 1873. Tukkitie jäi käytöstä v. 1930 ja purettiin v. 1932 (Helenius 2001, 83, 105). Sen linja paikallistettiin vanhojen karttojen, paikannimistön (Harmaan tukkitien puisto) ja kirjallisuusmainintojen perusteella (Helenius 2001). Ahjolan alikulkutunneli sijaitsee tukkitien kohdalla. Rakenne ei ole säilynyt alkuperäisessä asussaan. Nykyisen tunnelirakenteen vanhinta osaa olevaa kivirakennetta on laajennettu kohti etelää sementtirakenteella. Kohde on nykyisin osa kevyen liikenteen väylää.

Havaintomahdollisuudet

Hyvät.

Kohteen laajuus

Tunnelin näkyvät rakenteet ovat kooltaan noin 15 metriä x 3 metriä.

Luokitusehdotus

Ei kiinteä muinaisjäänös. Paikalla on sijainnut laadultaan ja mitoiltaan melko harvinainen ja paikallisesti merkittävä teollisuuslaite 1800-luvun loppupuolella (vrt. Adel 2008: kohde 4, Pispalan tukkitie 1; Luoto 2009: kohde 5), jonka säilyttäminen kaavoituksen keinoin on suositeltavaa.

Kartta 9. [4] Ahjolan alikulkutunneli. MK 1:2000.

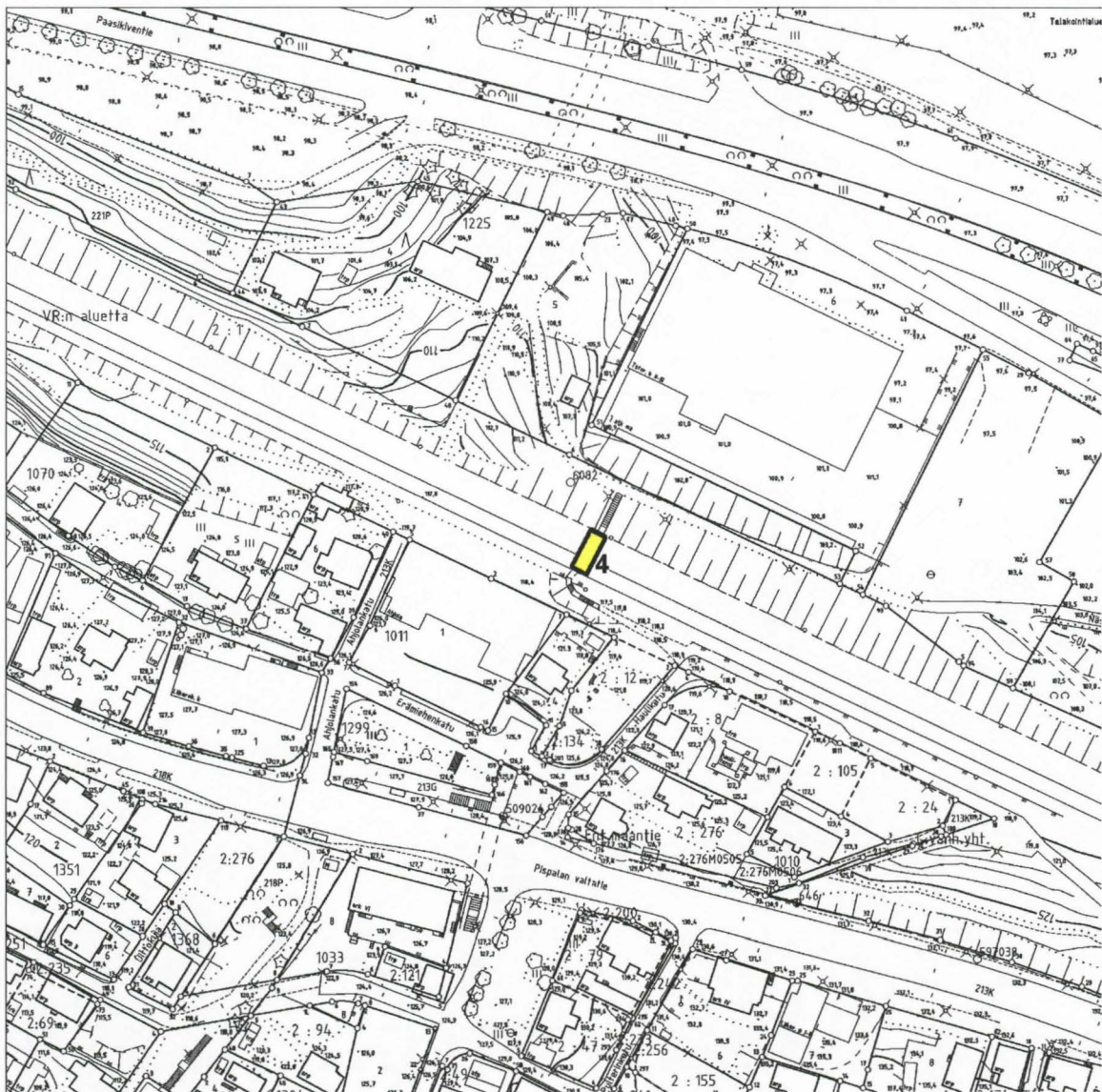
Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

4. Ahjolan alikulkutunneli

Mittakaava 1:2000

Piirtänyt Kalle Luoto

Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

Kuva 9. Ahjolan alikulkutunneli nykyasussaan. 22.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:22.

Kuva 10. Ahjolan alikulkutunnelin eteläinen suuaukko. Kuvattu kaakosta. 22.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:24.

5. Pispalan kirkon alikulkutunneli

Kuva 11. Näkymä tunnelin Näsijärven päästä kohti kirkkoa. 22.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:25.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	Santalahti
Kohdenimi	Kirkon alikulkutunneli
Muinaisjännöstunnus	
Inventointinumero	5
MJ-tyyppi	kulkuväylät
MJ-tyypin tarkenne	
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1863 - (1935)
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09

Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6822 150
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 503
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0110
Z2-koordinaatti	0115
P1-koordinaatti	6826 539
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3324 817
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	Alikulikutunnelin sijainti
MI-tiivistelmä	Paikalla on kulkenut Pispalanharjun ylittänyt ns. Punainen tukkitie (1863 - 1935). Linjauksesta on muistona tukkitien kohdalla rautatien alittava tunneli.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-601-2-1

Kiinteistönimi Valtion rautatiet

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Kalle Luoto 2009

Sijainti ja maasto

Radan alittava alikulkutunneli sijaitsee Pispalanharjun pohjoisrinteessä Pispalan kirkosta noin 50 metriä pohjoisluoteeseen. Alikulkutunnelin ympäristö on kasvanut voimakkaasti umpeen.

Kohteen kuvaus

Tukkiteitä pitkin kuljetettiin 1860-1920-luvuilla tukkeja Näsijärvestä Pispalan kannaksen yli Pyhäjärveen. Ensimmäisen tukkitien rakensi Porin Höyrysaha (Isonsannan saha) v. 1863-1864. V. 1871 saha ja tukkitie siirtyivät Rosenlewin omistukseen. Tukkitie oli rakennettu punaisiksi maalattujen hirsirakenteiden varaan, josta johtuen sitä kutsuttiin "punaiseksi" tukkitieksi. Se toimi alkujaan hevosvoimalla, mutta muutettiin v. 1873-74 höyryvoimalla toimivaksi (Helenius 2001, 82-83, 87). Tukkitiet jäivät käytöstä v. 1930 ja purettiin 1930-luvulla. Ensimmäisen tukkitien linja paikallistettiin vanhojen karttojen ja maaston topografian perusteella.

Alikulkutunneli sijaitse Punaisen tukkitien linjauksen kohdalla. Vanhojen ilmakuviin (1946) perusteella tukkitien linjaus on alittanut radan nykyisen alikulkutunnelin kohdalla. Alikulkutunneli on noin 2 metriä korkea ja se on Näsijärven puoleisessa päässä noin 2 metriä ja kirkon puoleisessa päässä noin 1,8 metriä leveä. Koko rakenteella on pituutta 14,2 metriä. Tunneli on ilmeisesti rakennettu kahdessa vaiheessa, koska rakenne on viistoseinäinen noin 9 metrin etäisyydelle kirkonpuoleisen sisäänkäynnistä, jonka jälkeen seinät ovat suorat.

Havaintomahdollisuudet

Hyvät. Siirtyminen kohteelle oli tosin hankalaa.

Kohteen laajuus

Tunnelin koko nykyasussaan on noin 15 metriä x 3 metriä.

Luokitusehdotus

Ei kiinteä muinaisjäänös. Kyseessä on kuitenkin laadultaan ja mitoiltaan melko harvinainen ja paikallisesti merkittävä teollisuuslaitte 1800-luvun loppupuolella (vrt. Adel 2008: kohde 4, Pispalan tukkitie 1; Luoto 2009: kohde 5), jonka säilyttäminen kaavoituksen keinoin on suositeltavaa.

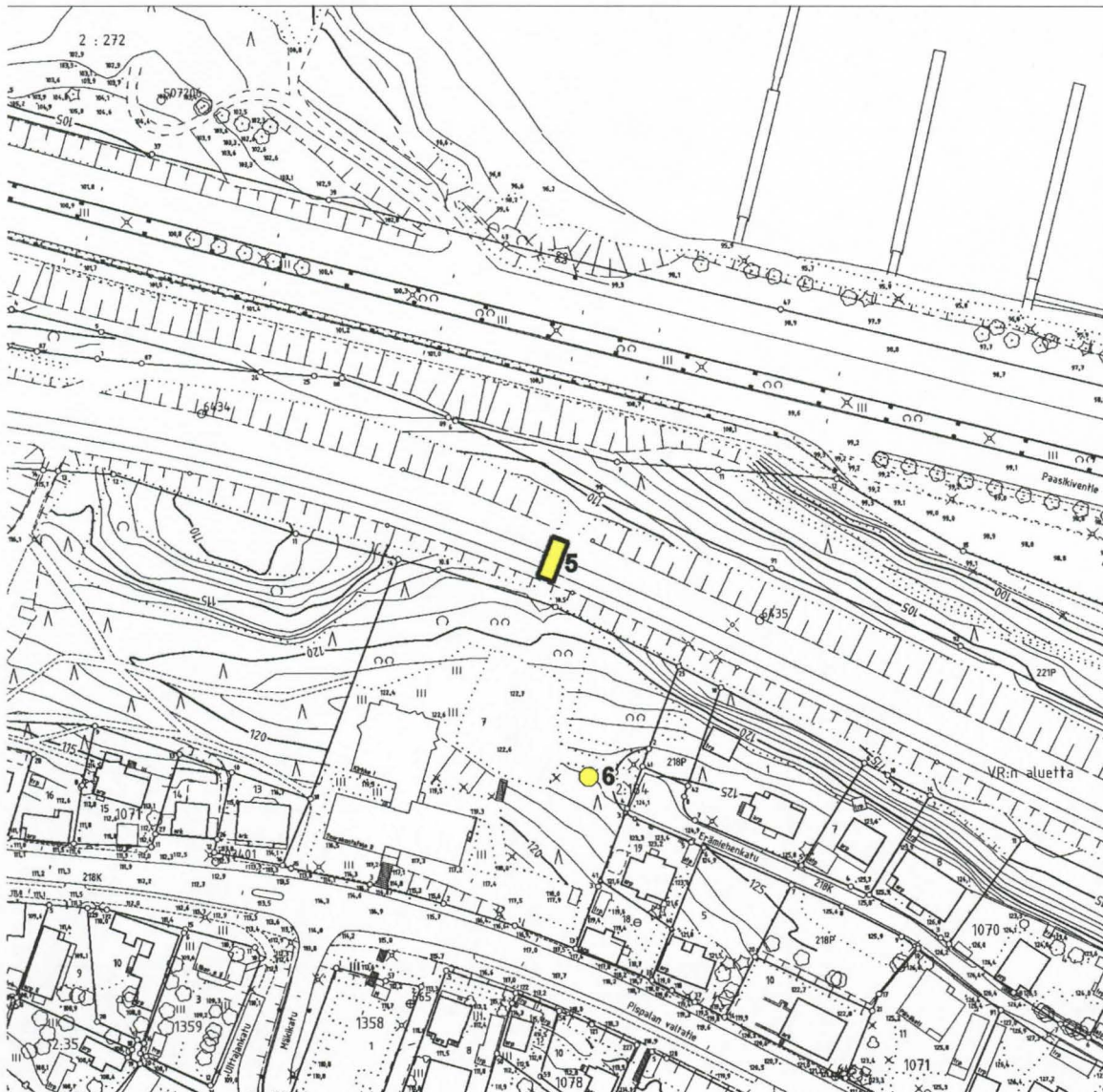
Lähistön kohteet

Punaiseen tukkitiehen kuuluvat myös muinaisjäänöskohde Pispalan tukkitie 1 (Adel 2008: kohde 4) noin 125 metriä etelälounaaseen ja muu kohde Erämiehenkatu (Luoto 2009: kohde 6).
Muita kohteita: Adel 2008: kohde 3, Pöllipuisto.

Kartta 10. [5] Kirkon alikulkutunneli. MK 1:2000.

Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009
5. Pispalan kirkon alikulkutunneli

Mittakaava 1:2000
Piirtänyt Kalle Luoto
Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

Kuva 12. Näkymä tunnelin Näsijärven päästä kohti lounasta. 22.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:25.

6. Erämiehenkatu

Kuva 13. Punaisen tukkitien varhaisvaiheisiin kuulunut rautarengas on kiinnitetty suureen honkapuuhun. 23.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:28.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	Santalahti
Kohdenimi	Erämiehenkatu
Muinaisjäänöstunnus	
Inventointinumero	6
MJ-tyyppi	kulkuväylät
MJ-typin tarkenne	
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1800-luvun loppupuoli
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE

X1-koordinaatti 6822 090

X2-koordinaatti

Y1-koordinaatti 2484 513

Y2-koordinaatti

Z1-koordinaatti 0124

Z2-koordinaatti

P1-koordinaatti 6826 479

P2-koordinaatti

I1-koordinaatti 3324 824

I2-koordinaatti

Koordinaattiselite Rautarenkaan sijaiti

MI-tiivistelmä

Pispalanharjun yli kuljetettiin tukkeja tukkiteitä pitkin. Tukit vedettiin kahden hevosen vetämällä laitteella Näsijärvestä harjun korkeimmalle kohdalle. Koordinaattien ilmoittamassa kohdassa on honkaan kiinnitettynä kelauslaitteeseen kuulunut rautarengas.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-218-1071-7

Kiinteistönimi

Maanomistaja Tampereen evankelisluterilaiset seurakunnat

Osoite

Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Kalle Luoto 2009

Sijainti ja maasto

Metallirengas sijaitsee Pispalan kirkon parkkipaikan itäpuolella kasvavassa männyssä harjun korkeimmalla kohdalla Erämiehenkadun länsipäässä. Jäännös sijaitsi kaava-alueen ulkopuolella.

Kohteen kuvaus

Metallirengas on osa ns. Punaista tukkitietä. Tukkitieitä pitkin kuljetettiin 1860-1920-luvuilla tukkeja Näsijärvestä Pispalan kannaksen yli Pyhäjärveen. Ensimmäisen tukkitien rakensi Porin Höyrysaha (Isonsannan saha) v. 1863-1864. V. 1871 saha ja tukkitie siirtyivät Rosenlewin omistukseen. Tukkitie oli rakennettu punaisiksi maalattujen hirsirakenteiden varaan, josta johtuen sitä kutsuttiin "punaiseksi" tukkitieksi. Se toimi alkujaan hevosvoimalla, mutta muutettiin v. 1873-74 höyryvoimalla toimivaksi (Helenius 2001, 82-83, 87). Metallirengas liittyy tukkien hevosilla vetämiseen ja se on ollut osa kelauslaitetta, jolla tukit kiskottiin Näsijärven rannasta harjun korkeimmalle kohdalle. Tukkitiet jäivät käytöstä v. 1930 ja purettiin 1930-luvulla. Ensimmäisen tukkitien linja paikallistettiin vanhojen karttojen, yleisöilmoitusten ja maaston topografian perusteella.

Luokitusehdotus

Ei kiinteä muinaisjäännös. Kyseessä on kuitenkin todennäköisesti jäännös laadultaan ja mitoiltaan melko harvinaisesta ja paikallisesti merkittävästä teollisuuslaitteesta 1800-luvun loppupuolelta (vrt. Adel 2008: kohde 4, Pispalan tukkitie 1), jonka huomioiminen kaavoituksessa on suositeltavaa.

Lisätietoja

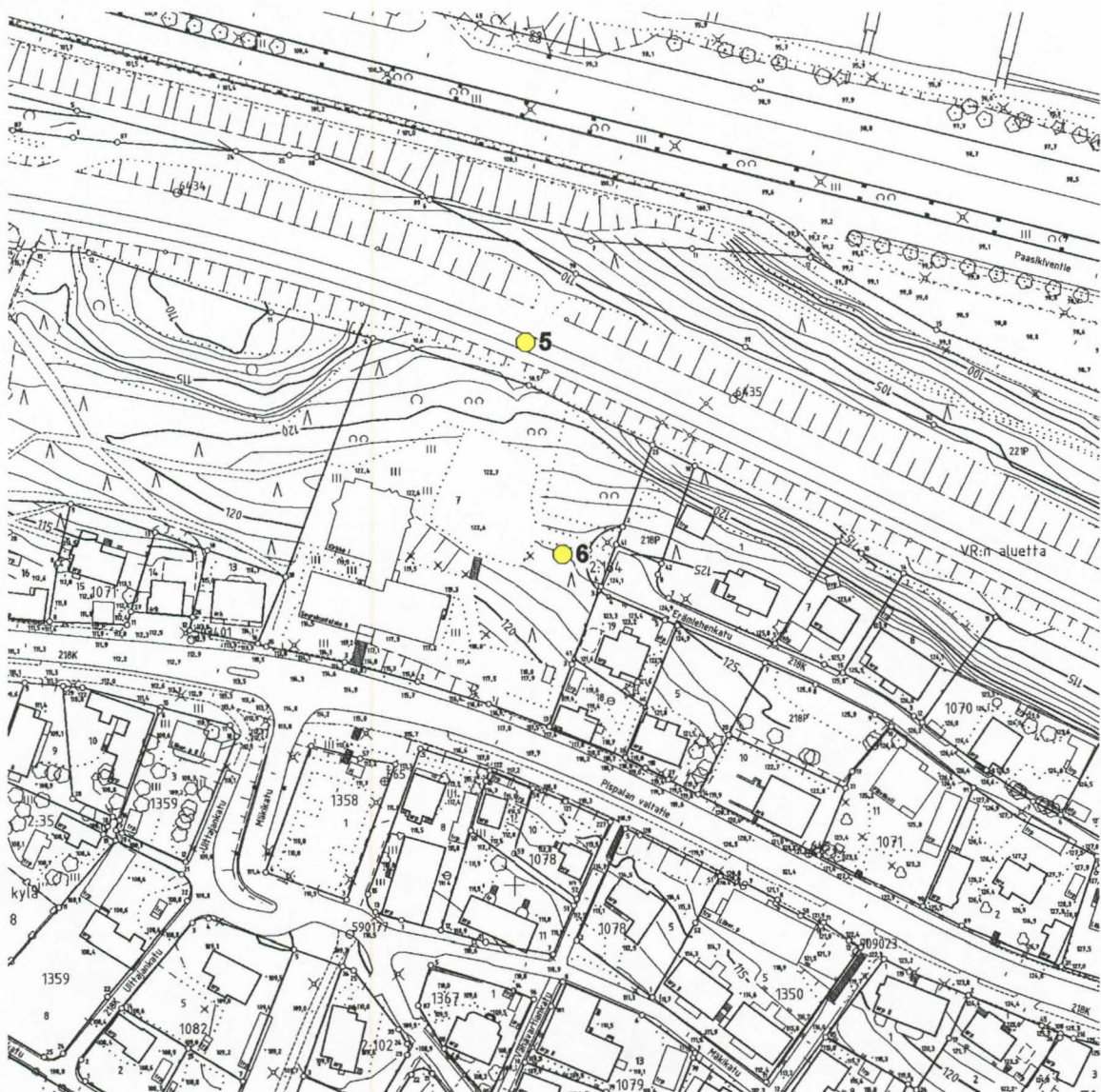
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 268, kohde 237.

Kartta 11. [6] Erämiehenkatu. MK 1:2000.

Tampere,
Santalahden arkeologinen inventointi 2009

6. Erämiehenkatu

Mittakaava 1:2000
Piirtänyt Kalle Luoto
Pohjakartta (c) Tampereen kaupunki

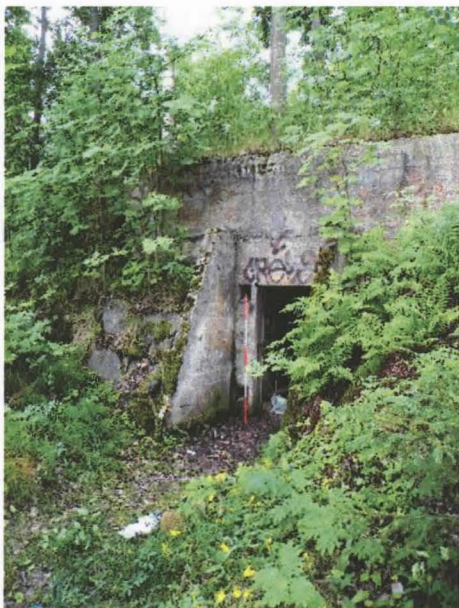

Kuva 14. Punaisen tukkitien varhaisvaiheisiin kuulunut rautarengas on kiinnitetty suureen honkapuuhun. 23.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:28.

Kuva 15. Yleiskuva rautarenkaan sijaintipaikasta. Rautarengas on kiinnitettyä kuvan keskellä näkyvään puuhun noin 2 metrin korkeudelle. 23.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:29.

7. Onkiniemi

Kuva 16. Onkiniemen länsiosassa on entisestä asutuksesta kertova kellarin jäännös. 24.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:13.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	Santalahti
Kohdenimi	Onkiniemi
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	7
MJ-tyyppi	asuinpaikat
MJ-typin tarkenne	
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1800-1900 -luku
Rauhoitusluokka	-

Lukumäärä

Peruskarttanumero 2123 09

Peruskartan nimi TAMPERE

X1-koordinaatti 6822 320

X2-koordinaatti

Y1-koordinaatti 2484 386

Y2-koordinaatti

Z1-koordinaatti 0097

Z2-koordinaatti 0100

P1-koordinaatti 6826 715

P2-koordinaatti

I1-koordinaatti 3324 708

I2-koordinaatti

Koordinaattiselite Onkiniemessä havaittu kellarin jäännös

MI-tiivistelmä

Onkiniemen alueella on sijainnut 1800- ja 1900-luvun alkupuolella teollisuus- ja asuinrakennuksia. Niemen länsiosassa voidaan havaita kellarin ja saunan jäännökset.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-601-2-272

Kiinteistönimi PÖLKKYLÄ

Maanomistaja Tampereen kaupunki

Osoite

Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Kalle Luoto 2009

Sijainti ja maasto

Onkiniemi on nykyisin rakentamaton niemi Näsijärven rannassa. Alue on hiekkapohjainen niemeke, jonka rantoja on tuettu kivipengerryksin. Niemessä on aikoinaan sijainnut teollisuutta ja rakennuksia, joista on säilynyt maisemassa muistona puutarharakenteita, rakennusten kivijalkoja ja kellari. Alueelta avautuvat hieno näköala. Jäännös sijaitsee kaava-alueen ulkopuolella.

Kohteen kuvaus

Onkiniemi sijaitsee Näsijärven rannassa Paasikiventien pohjoispuolella. Alueen teollisuus on ilmeisesti syntynyt 1860-luvun loppupuolella. Vuonna 1864 perustetun onkiniemen panimon toisena perustajana oli apteekkari G. A. Serlachius, joka myöhemmin perusti paperitehtaan Mänttään. Alueelle kohosi myös Onkiniemen Konepaja ja myöhemmin Suomen Sahanterätehdas. Vuonna 1895 Aksel Engberg perusti paikalle kaupallisen puutarhan. Rafael Haarlan perusti niemeen paperitehtaan vuonna 1920. Alueella on ollut myös ns. Näsinkartanon alue. Onkiniemessä on säilynyt rakennusten perustuksia niemen länsiosassa. Näyttävien jäännöksistä on kellarin oviaukko. Kellariin on myös toinen sisäänkäynti.

Havaintomahdollisuudet

Kohtalaiset. Niemen sisäosissa kasvoi runsaasti aluskasvillisuutta, joka vaikeutti havaintojen tekoa.

Kohteen laajuus

Niemen koko noin 100 metriä x 100 metriä. Niemen länsiosassa havaittiin rakennuksen perustuksia noin 30 metriä x 20 metriä olevalla alueella.

Luokitusehdotus

Ei kiinteä muinaisjäännös.

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Kyseessä on mielenkiintoinen alue, jolla on pitkä ja monipuolinen teollisuushistoria aina 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun alkupuolelle. Kohteen historian ja vaiheiden tarkempi selvittäminen olisi kiintoisaa. Aluetta on syytä tarkastella, mikäli alueen maankäyttö muuttuu.

Lisätietoja

Tammerkoski (lehti), joulukuu 1980: Onkiniemi oli toistasataa vuotta teollisuusalueena. Sivut 26-28.

Kuva 17. Onkiniemessä on säilynyt vanhojen asuin- ja teollisuusrakennusten perustuksia. 24.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:18.

Kuva 18. Onkiniemen länsiosassa on entisestä asutuksesta kertova kellarin jäännös. 24.7.2009, Kalle Luoto. KY 18:14.

8. Rantatie 9

Kuva 19. Betonirakenne Rantatie 9:n kohdalla junanradan varressa. Kuvattu koillisesta. 24.7.2009, Kalle Luoto. KYK 18:19.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	Santalahti
Kohdenimi	Rantatie 9
Muinaisjäänöstunnus	
Inventointinumero	8
MJ-tyyppi	teollisuuskohteet
MJ-typin tarkenne	
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	1900-luku
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09

Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6821 953
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2484 962
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0114
Z2-koordinaatti	0115
P1-koordinaatti	6826 320
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3325 267
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	Betonirakenteen sijainti
MI-tiivistelmä	Paikalla sijaitsee junanrataan liittyvä sementistä valettu varasto tai säiliö.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 837-601-2-1

Kiinteistönimi Valtion rautatiet

Maanomistaja

Osoite

Lisätietoja

Tutkimukset

Inv. Kalle Luoto 2009

Sijainti ja maasto

Rantatie 9:n tontin kohdalla junanradan koillispuolella jyrkässä koilliseen viettävässä rinteessä on betonista valettu varasto tai säiliö. Kohteen pohjoispuolella kulkee polku, jolta kohde näkyy.

Kohteen kuvaus

Paikalla on noin 2,5 metriä x 2,5 metriä kokoinen sementistä valettu rakenne, jonka katossa on kulku tai täyttöaukko. Lisäksi rakenteen pohjoisseinän läpi kulkee mahdollisesti tuuletusta varten rakennettu putki. Nykyisin säiliössä on runsaasti roskia. Rakenne liittyy junanrataan. Todennäköisesti kyseessä on säiliö, jota on täytetty päällä näkyvästä aukosta. Junanrata on valmistunut vuonna 1895, mutta rakenne lienee tätä nuorempi. Todennäköisesti rakenne on ollut hylättynä 1960-luvulla, koska ko. vuosikymmenelle on päivätty varhaisimmat rakenteessa havaitut groteskit kirjoitukset ja piirrokset.

Havaintomahdollisuudet

Kohtalaiset. Rakennetta tarkasteltiin ainoastaan sen ulkopuolelta, koska rakennetta oli täytetty roskilla.

Luokitusehdotus

Ei muinaisjäännös.

Kuva 20. Näkymä sementtikuution sisältä. Seinäpiirrosten varhaisin vuosiluku on 1961, mutta merkinnöistä päätellen piirroksia on tehty tätä ajankohtaa aikaisemmin. 24.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:21.

Kuva 21. Betonirakenne Rantatie 9:n kohdalla junanradan varressa. Kuvattu koillisesta. 24.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:19.

Kuva 22. Betonirakenne radanvarressa Rantatie 9:n kohdalla. 24.7.2009, Kalle Luoto. KYY 18:20.

Lähteet

- Adel, Vadim 2008. Tampere, Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologien inventointi 2008. Kulttuuriympäristöyksikkö, Pirkanmaan maakuntamuseo (Raportti).
- Ahoniemi, Paavo 1929-1931. Kaupungin uusi asemakartta (kartta). Kaupunkimittauksen arkisto (Tampere).
- Järvinen, T. & Sinisalo, U (toim.) 1973. Ainutlaatuinen Pispala: muistelmia ja kuvauksia Pispalasta ja sen asukkaista. Pispalan moreeni.
- Alanen, Timo & Kepsu, Sulo 1989. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Helsinki.
- Bergius, P. 1783. Maanmittaushallituksen arkisto (Pispalan kylän isojakokartta).
- Hall, Daniel 1767. Första delen af chartan öfver Carla, Rahola och Vilillä skatte rusthålls... Kansallisarkisto, Maanmittaushallituksen arkisto (Kartta).
- Helenius, Kyllikki 2001. Pispala Tampereen pääkaupunki. Tampere-Seura ry.
- Helenius, Kyllikki 2003. Hyhky hyvä kylä. Tampere.
- Louhivaara, Maija 1999. Tampereen kadunnimet. Tampereen museoiden julkaisuja 51. Tampere.
- Rajala, Ulla 1995. Tampereen kaupungin inventointi 1994. Tampereen museot (Raportti).
- Rasila, Viljo 1988. Markkinapaikasta tehdaskaupungiksi. Tampereen historia I. Tampereen kaupunki, ss. 315-735.
- Räty, Jouko 1972. Tampereen muinaisjäännekset. Tampereen alueen, paitsi Teiskon kaupunginosan, inventointi. Museovirasto (Raportti).
- Santalahti, selvitys rakennetusta ympäristöstä 2007. Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen (Raportti, Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto).
- Suvanto, Seppo 1988. Talonpoikainen Tampere keskiajalta 1600-luvun puoliväliin. Tampereen historia I. Tampereen kaupunki. ss 161-313.
- Suvanto, Seppo 2001. Vanhan Satakunnan henkilötiedosto 1303-1571. (<http://www.narc.fi/suvanto>)
- Suursara, Kaarlo 1942. Tampereen läntisen liitosalueitten asutushistoriaa. Tammerkoski -lehti kesäkuu 1942. (Artikkeli)
- Tampere. Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys. Tampereen kaupunki/suunnittelupalvelut.
- Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. Tampereen kaupungin kaavoitusyksikkö, julkaisuja 2/98.
- Tiusanen, Pauliina 2000. Santalahti, rakennusinventointi. Rakennuskulttuurityö kivikenkä (Raportti, Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto).

Digikuvat

TAMPERE, SANTALAHTI 2009

Luettelo digitaalikuviista

Kuvaaja: Kalle Luoto

Valokuvat on talletettu Tampereen museoiden Siiri kuvatietokantaan.

Päänumero: Alanumero	Kuvan aihe	Kuvaussuunta	PVM
KYY 18:1	Santalahden seisakkeen rakenteita. Osa 1/4 panoraamakuvasta.	luoteesta	23.7.
KYY 18:2	Santalahden seisakkeen rakenteita. Osa 2/4 panoraamakuvasta.	pohjoisesta	23.7.
KYY 18:3	Santalahden seisakkeen rakenteita. Osa 3/4 panoraamakuvasta.	koillisesta	23.7.
KYY 18:4	Santalahden seisakkeen rakenteita. Osa 4/4 panoraamakuvasta.	idästä	23.7.
KYY 18:5	Santalahden seisakkeeseen kuuluvat portaat rakenteen pohjoisosassa.	pohjoisesta	23.7.
KYY 18:6	Santalahden seisakkeen kivivalli kuvattuna kivivallin juurella olevalta tasanteelta.	koillisesta	23.7.
KYY 18:7	Kivikautinen löytöpaikka "Santalahti" (inventointikohde 2) Paasikiventien eteläpuolella. Löytö tehtiin linjakepin kohdalle kaivetusta koekuopasta.	kaakosta	24.7.
KYY 18:8	Kivikautinen löytöpaikka "Santalahti" (inventointikohde 2) Paasikiventien eteläpuolella. Löytö tehtiin linjakepin kohdalle kaivetusta koekuopasta.	kaakosta	24.7.
KYY 18:9	Pispala, Mäkikatu 24. Etualalla näkyvän kukkapenkin alapuolella havaittiin betonirakenteita, jotka liittyvät I MS aikaisiin linnoituslaitteisiin.	idästä	7.7.
KYY 18:10	Pispala, Mäkikatu 24. Havaitut linnoituslaitteen rakenteet sijaitsevat kuusen pohjoispuolella (kuvassa keskellä ja oikeassa laidassa).	koillisesta	7.7.
KYY 18:11	Pispala, Mäkikatu 24. Kukkapenkin alapuolella erottuu betonirakenteen kattoa.	-	7.7.
KYY 18:12	Pispala, Mäkikatu 24. Koekuopassa havaittiin betonirakenteen kattoa.	-	7.7.

Päänumero: Alanumero	Kuvan aihe	Kuvaussuunta	PVM
KYY 18:13	Onkiniemi. Kellarin jäännös niemen länsirannalla.	lounasta	24.7.
KYY 18:14	Onkiniemi. Kellarin jäännös niemen länsirannalla.	lännestä.	24.7.
KYY 18:15	Onkiniemi. Länsirannan terassoitua rantaa. Linjakepin kohdalle kaivetusta koekuopasta paljastui tiilirakenne.	lounaasta	24.7.
KYY 18:16	Onkiniemi. Länsirannan terassoitua rantaa. Linjakepin kohdalle kaivetusta koekuopasta paljastui tiilirakenne.	luoteesta	24.7.
KYY 18:17	Onkiniemi. Länsirannan terassoitua rantaa. Linjakepin kohdalle kaivetusta koekuopasta paljastui tiilirakenne.	luoteesta	24.7.
KYY 18:18	Onkiniemi. Länsirannan terassoitua rantaa. Linjakepin kohdalle kaivetusta koekuopasta paljastui tiilirakenne. Yksityiskohta.	-	24.7.
KYY 18:19	Rantatie 9. Varastorakenne.	pohjoisesta	23.7.
KYY 18:20	Rantatie 9. Varastorakenne.	koillisesta	23.7.
KYY 18:21	Rantatie 9. Varastorakenne. Sisäkuva.	-	23.7.
KYY 18:22	Ahjolan alikulkutunneli.	pohjoisesta	23.7.
KYY 18:23	Ahjolan alikulkutunneli. Sisäkuva.		23.7.
KYY 18:24	Ahjolan alikulkutunneli.	lounaasta.	23.7.
KYY 18:25	Kirkon alikulkutunneli. Sisäkuva.	-	23.7.
KYY 18:26	Kirkon alikulkutunneli. Sisäkuva.	-	23.7.
KYY 18:27	Kirkon alikulkutunneli.	Etelästä	23.7.
KYY 18:28	Erämiehenkatu. Punaisen tukkitien varhaisvaiheihin liittyvä metallirengas.	pohjoisesta	24.7.
KYY 18:29	Erämiehenkatu. Punaisen tukkitien varhaisvaiheihin liittyvä metallirengas.	luoteesta	24.7.